

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” CONSTANȚA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

TEZĂ DE DOCTORAT
OMUL ȘI BISERICA
ÎN TRE CREAȚIE ȘI ESHATOLOGIE
- REZUMAT -

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

Pr. Prof. Univ. Dr. CONSTANTIN CORNIȚESCU

DOCTORAND:

DUMITRU CRISTIAN

CONSTANȚA

2016

CUPRINS

Introducere	p. 3
Capitolul I. Creația	p. 11
1. Crearea omului.....	p. 11
2. Biserica, Timpul, Veșnicia.....	p. 32
3. Antropologia, Ecclesiologia, Eshatologia în lumina Noului Testament.....	p. 50
4. Tip și Arhetip după Noul Testament.....	p. 71
5. Creaționismul, Evoluționismul și Creștinismul.....	p. 84
Capitolul II. Iubirea lui Dumnezeu revărsată în Creație	p. 96
1. Întâiul Adam - Chipul nemuritor al lui Dumnezeu.....	p. 96
2. Raiul – iubirea lui Dumnezeu sau raționalitatea creației.....	p. 108
3. Iadul – respingere a iubirii.....	p. 120
4. Iisus Hristos al doilea Adam și misiunea Lui.....	p. 123
Capitolul III. Omul - preot al creației	p. 135
1. De la istoria lumii prin veșnicia împărăției.....	p. 138
2. Promisiunea Mântuirii sau Omul de la Chip la Arhetip.....	p. 149
3. Chipul lui Dumnezeu, căzut în Adam, restabilit și desăvârșit în Hristos.....	p. 158
4. Starea omului între nemurirea luciferică și nemurirea în Hristos.....	p. 164
Capitolul IV. Biserica – locașul lui Dumnezeu cel din veșnicie	p. 173
1. Date generale.....	p. 173
2. Necesitatea bisericii în lucrarea de mântuire a lumii.....	p. 179
3. Lucrarea Maicii Domnului în Biserică.....	p. 189
Capitolul V. Începutul lucrării văzute a Bisericii la Cincizecime	p. 209
1. Noțiuni generale.....	p. 209
2. Unitatea Bisericii.....	p. 216
3. Sfințenia Bisericii.....	p. 227
4. Caracterul Sobornicesc al Bisericii.....	p. 236
5. Apostolicitatea Bisericii.....	p. 243
6. Biserica lui Hristos Mântuitorul lumii.....	p. 249
Capitolul VI. Eshatologia – caracterul etern al Bisericii	p. 258
1. Noțiuni generale.....	p. 258
2. Mântuirea credincioșilor în Biserică prin har, credință și fapte bune.....	p. 268
3. Parusia – despărțirea Bisericii de Istorie.....	p. 284
4. Cer nou și pământ nou, de la Rai la Împărăție.....	p. 297
5. Dumnezeu – totul în toți.....	p. 306
6. Biserica și formarea duhovnicească a omului în vremea noastră.....	p. 314
Concluzii	p. 326
Listă de Abrevieri	p. 336
Bibliografie	p. 336
CV	p. 360
Declarație	p. 360

Cuvinte cheie: Creație, omul, Biserică, timp, mântuire și eshatologie.

Introducere

În zilele noastre, se scrie, se vorbește și chiar se predică mult despre caracterul apocaliptic al timpurilor noastre, despre întunericul spiritual în care se află lumea ca într-o adevărată noapte a anticristului, și se dă Apocalipsei aproape constant un sens de sfârșit absolut, pentru că se repetă obsesiv și într-un ton pesimist: “Trăim vremuri apocaliptice!”.

Dar, au fost oare pentru Biserică, alte vremuri, decât cele descrise în Apocalipsă, cât timp din perspectiva umană, drumul Bisericii a fost și rămâne un continu război nevăzut, o cale îngustă (Mt VII, 14) plină de necazuri, cu doar scurte momente de pace?

Avem deja, pentru multe elemente profetice din Apocalipsă confirmarea istoriei, încât astăzi putem spune, cu siguranță că Apocalipsa descrie istoria mântuirii oamenilor în perioada bisericii luptătoare, deși concentrează atenția credinciosului asupra perioadei de la sfârșitul acestei istorii și mai ales asupra a ceea ce va urma acestei perioade, iar despre această *realitate următoare* vorbește Eshatologia.

A vorbi însă corect despre vremurile apocaliptice, solicită imperios o abordare a Creației, pentru *deslușirea sensului* în care, din iubirea lui Dumnezeu se desfășoară lumea, alături de o abordare a eclesiologiei și eshatologiei pentru a *arăta modul* în care se realizează această desăvârșire cuprinsă de istorie.

În lucrarea de față, intitulată: „**OMUL ȘI BISERICA ÎNTRE CREAȚIE ȘI ESHATOLOGIE**”, ne propunem, nu elaborarea unei teorii de antropologie, eshatologie sau eclesiologie creștină, ci, mai degrabă, să prezentăm temeiurile biblice pentru viața spirituală a omului credincios, din perspectiva eshatologică pe care o are acesta în Biserica ortodoxă, de-a lungul istoriei sale, desfășurată între Creație și Parusie.

Capitolul I. Creația

Pentru a defini *Creația*, ca reper de început al lucrării și pentru a stabili contextul acestui studiu am abordat, la modul general, unele grupe de idei care converg în jurul unor teme principale, creând în acest fel temelia pe care urcăm la celelalte capitole :

1. Crearea omului, investighează crearea omului dar și a lumii.

2. Biserica, Timpul, Veșnicia, prezintă biserica în perspectiva timpului și a veșniciei.
3. Antropologia, Ecclesiologia, Eshatologia în lumina Noului Testament, încearcă să delimiteze ce anume din aceste teorii este relevant pentru lucrarea noastră.
4. Tip și Arhetip după Noul Testament, încheagă un demers necesar pentru a surprinde năzuința înscrisă ontologic a omului pe drumul îndumnezeirii.
5. Creaționismul, Evoluționismul și Creștinismul, este o prezentare sumară a poziției corecte față de problema unui sens al creației, ceea ce demonstrează iubirea și acțiunea Creatorului alături de responsabilitatea omului.

Pentru început am făcut scurte precizări despre tema noastră, și despre fiecare termen al titlului, legate în concepția noastră, prin lucrarea Mântuitorului nostru. Pe de o parte, am apreciat că *omul* a fost creat ca o *biserică*, prin unirea dintre trup și suflet într-o singură *persoană*, chemată la comuniunea liberă cu Dumnezeu, om pe care l-a pus să lucreze și păzească *împărăția lumească și spiritualizată*, *Raiul* - sădit de Dumnezeu, tot ca o *biserică*, a fost locul pământesc unde se întâlneau Dumnezeu și omul -; dar și mai mult, Dumnezeu i-a dăruit omului *lumea*, creată și ea ca o *biserică*, iar toate acestea, numai pentru ca *omul* și *creația* să participe veșnic la iubirea Sfintei Treimi.

În acest parcurs, am pornit de la premisa că, primii doi termeni din titlul lucrării noastre – *Omul* și *Biserica* -, se leagă armonios într-un scenariu al istoriei, de la *Creație*, prin *Istorie* și *Parusie*, până în *Eshaton* și prin urmare a trebuit să examinăm întemeierea lor biblică.

De asemenea, unele descoperiri, oarecum recente, din fizica cuantică „demonstrează” că nașterea universului corespunde unei instabilități (fluctuațiile vidului cuantic) ce a determinat trecerea de la Universul vid la Universul material, prin curbarea spațiului și a timpului. Din punct de vedere teologic acestea sunt *energiile divine necreate*, prin care Dumnezeu a creat întreg Universul *din nimic*, pentru că existența nu a apărut “de la sine” ci a fost adusă de la neexistență la existență, prin *Creație*, adică înainte de “momentul zero” al existenței a existat deja *Ceva* – respectiv, a fost *Planul Sfintei Treimi*, care se realizează în *Istorie*, și se împlinește în *Eshaton*, unde continuă același *Plan al Sfintei Treimi*, care a prevăzut înainte de *Creație* soluțiile desăvârșite pentru toate alegerile omului, și le-a dăruit omului în *Istorie* ca arvună a *Împărăției* din *Eshaton*, unde ne așteaptă lucruri la care mintea omului nu s-a urcat, și pe care nu le-a văzut, nici gândit, nici imaginat, neavând pentru ele nici model *pentru analogie*, nici punct de reper *pentru desăvârșire*, așa cum aflăm din Sfânta Scriptură că : „*Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*” (I Co II, 9).

Vorbind însă despre cele cunoscute, constatăm din caracteristicile creației, că *lumea* a fost creată spre o direcție precisă : *omul*, căci potrivit referatului biblic al *Facerii*, ca rezultat al unui act creator special, nu doar al unei „faceri” din poruncă, în ziua a șasea a creației, ultimul adus la existență a fost *omul*, pentru o istorie în care deosebim trei dimensiuni specifice : *Creație*, *Existență* și *Mântuire*, potrivit celor două forme de timp cunoscute de Creație : *Veșnicia-istoria* - *Eshatonul*.

În acest trinom al existenței “Creația” este un termen care desemnează în teologia creștină începutul lumii în veșnicie, și arată că universul este opera unei voințe personale concrete, că este un act de liberă voință a lui Dumnezeu, „Istoria” este *intervalul dintre chemarea iubirii lui Dumnezeu și răspunsul desăvârșirii noastre*, iar „Eshatonul” este viața omului restaurat în Hristos și desfășurată deplin în Împărăția cerurilor.

În ce privește *Crearea* cosmosului cu toate ființele necuvântătoare din el, deși fiecare zi a creației se încheie „bine” conform *Facerii* (I, 10, 12, 18, 21, 25), nu era încă vizibil un scop în sine al creației, până la crearea omului când înțelegem că Dumnezeu a creat lumea pentru *om*, fiindcă numai în *om* își împlinește rostul ei *lumea* și înțelegem de ce toate câte le-a făcut Dumnezeu sunt recunoscute de Însuși Dumnezeu “bune foarte” (Fc I, 31) după crearea omului. Totuși, “Creația” nu devine ”bună foarte” pentru că a fost creat omul, dar nici nu este o simplă conincidență recunoașterea creației ca ”bună foarte”, *după* crearea omului, fiindcă acest fapt indică importanța omului în această creație, și este evident că Dumnezeu ”apreciază” lumea potrivit planului divin, în funcție de cele prevăzute ”unde” în viitorul eshatologic, care pentru noi constituie ”Taine” ce vor fi dezvăluite *dacă, pe măsură ce, când și cum, cât* vor fi utile.

În continuare, de-a lungul *capitolelor II* până la *VI* am reluat fiecare grup de idei și le-am expus cât mai ordonat într-un raționament logic simplu.

Capitolul II. Iubirea lui Dumnezeu revărsată în Creație

Revărsată în Creație iubirea lui Dumnezeu, este temelia biblică pe care este clădită întreaga lume, al cărei scop și rațiune este omul, a cărui istorie începe la crearea și căderea *primul Adam* și se împlinește cu restaurarea lui în *al doilea Adam*, în contextul primirii sau respingerii iubirii divine (Raiul și Iadul).

Pentru a se referi la *începutul lumii*, teologia creștină a folosit încă de la început, termenul „*Creația*”, care arată că lumea, așa cum o știm este opera Cuiva; este rezultatul unei cauze personale concrete, și această părere nu este deloc o născocire iudeo - creștină. Ideea că

lumea este creația unui Creator era foarte larg răspândită în epoca propagării creștinismului, iar sarcina Bisericii era numai de a explica modul în care ea îl înțelegea.

Mai exact, în perspectivă ortodoxă, din *nimic*, dar, în *timp* și *spațiu*, Dumnezeu a creat lumea, având ca *motiv* bunătatea Sa, și nu o necesitate internă sau externă Lui, iar ca *scop* al creației a fost dorința lui Dumnezeu spre părtășia și a altor ființe de iubirea Lui intratrinitară, cu preamărirea lui Dumnezeu și fericirea acestor creaturi. Acest *scop* dă valoare și sens lumii, spre ceea ce în spiritualitatea ortodoxă a primit numele de *îndumnezeire*, la care a fost menită creația prin și împreună cu omul, ceea ce înseamnă că lumea a fost creată de Dumnezeu ca o biserică al cărei preot este omul, care are misiunea să liturghisească darul primit și să-l întoarcă Dăruitorului, lucru care se realizează numai în măsura în care omul vede lumea așa cum o vede Dumnezeu.

Odată aduse la *Existență*, *omul* și *lumea* s-au petrecut împreună în istorie, și s-au influențat reciproc, manifestând în permanență o tendință spre un sfârșit ca și desăvârșire, totuși, nu putem vorbi, din interiorul istoriei, despre un sens al istoriei, căci, spune Părintele Stăniloae, acesta „se va dezvălui abia prin revelația deplină a lui Iisus la *a doua venire*, de abia prin judecata ce o va rosti El asupra ei și de abia această judecată va arăta deplin importanța pe care o are istoria”.

Pe de altă parte, ar fi absurdă istoria fără un sens, istoria desfășurată fără un plan, cu început și o existență, dar, fără un sfârșit, previzibil, anticipat. Chiar și dacă o istorie de acest fel ar manifesta un progres neîntrerupt, acest progres n-ar fi acceptabil, pentru că ar însemna o transformare a tot ce s-a trăit, a tot ce este viu și este chemat să trăiască în viitor, o transformare a fiecărei generații vii într-un mijloc pentru generațiile viitoare și tot așa la nesfârșit. Evoluționiștii și creaționiștii chiar afirmă că această interacțiune cunoaște un progres, de la inferior la superior. Dar, de ce? În logica posibilităților fără un ordonator care să orienteze, procesul istoric ar trebui să cunoască orice direcție, fără să fixeze vreuna. Trecând însă peste lipsa de argumentare a acestei poziții, chiar și un asemenea „progres” infinit și nejustificat, ca proces nelimitat ar însemna triumful morții. Iată de ce, din perspectivă eshatologică, Părintele Dumitru Stăniloae avea să conchidă contrariul : „numai în sfârșitul istoriei într-o desăvârșire a tot ce a fost și într-o bucurie eternă pentru tot binele făcut și eternizat, sau într-un chin etern de răul săvârșit, se scoate creația din relativismul care altfel ar rămâne permanent și veșnic, se pune binele ca și criteriu imuabil al faptelor noastre și revelează ori descoperă valoarea eternă a tuturor persoanelor.”

Capitolul III. Omul - preot al creației

Ca "preot al creației", omul expune vocația și responsabilitatea cu care a fost creat, „de la istoria (trecătoare a) lumii (nevăzută și văzută) spre veșnicia împărăției”, în care trăiește datorită promisiunii de mântuire prin Iisus Hristos, și suferă zbaterea desăvârșirii de la Chipul nemuritor al lui Dumnezeu, căzut în Adam, dar restabilit și desăvârșit în Hristos. Pentru a înțelege alternativele acestei zbateri expunem starea omului între nemurirea luciferică și nemurirea în Hristos.

Pentru creștini este evident că scopul *Creației* și *Existenței* omului și a lumii este *Mântuirea*. Având ca sens și finalitate *îndumnezeirea*, creația, este întemeiată pe o ordine implicită, solidară cu ordinea divină, care o menține prin energiile necreate, primite, alături de creație, în dar, de către om, *ca preot al lumii*, ceea ce îl obligă pe acesta să le liturghisească, adică preluându-se pe sine și lumea în mod creator, slujindu-se în mod teandric de ajutorul harului divin prin energiile necreate constitutive atât lui cât și lumii, să le întoarcă îndumnezeite, lui Dumnezeu. Dacă omul s-ar trage din maimuță, așa cum cer evoluționiștii atunci el ar fi liber să se comporte ca animalele, fără nici o responsabilitate, pe când un om creat de Dumnezeu după chipul Său are datoria morală de a respecta poruncile divine (Mt XXII, 37 - 40). Singură ÎNVIEREA, ca scop a tot ce este viu, poate da acest sens procesului istoric al lumii, un sens comun cu destinul persoanei, și dacă avem în vedere ordinea rațională a întregii creații în Hristos ca Logos întrupat, atunci putem înțelege că El îmbrățișează și călăuzește omul și creația spre scopul lor final, nu numai ca factor ce lucrează înlăuntrul creației, în totalitatea ei, chiar în mod necunoscut nouă, ci și prin Biserică și creștini, într-un mod conștient, ca să aibă răspuns la judecata din urmă, pentru rezultatul la care a ajuns istoria ca întreg, și să moștenească *Împărăția* pe care le-a pregătit-o Dumnezeu, oamenilor care au ales libertatea căderii, dar, au primit mântuirea prin Hristos.

Capitolul IV. Biserica – locașul lui Dumnezeu cel din veșnicie

Biserica este locașul lui Dumnezeu cel din veșnicie, așadar, creată nu din cauza căderii ci pentru folosul omului și din planul Sfintei Treimi încă dinainte de Creație, ceea ce impune unele precizări despre necesitatea bisericii în lucrarea de mântuire a lumii, dar mai ales, prezentarea unei teme dragi ortodoxiei noastre, paralela despre Sfânta Fecioară Maria, Maică a Mântuitorului și tip al Bisericii, pentru a exprima bogăția de sensuri cuprinse în biserică.

Așadar, omul a fost creat pentru comuniunea cu Dumnezeu și viață veșnică în Împărăția Cerurilor unde se naște prin Hristos, în Biserică.

Între *Împărăția Cerurilor* și *Biserică* descoperim continuitate, asemănare și deosebire amândouă fiind mărimi prezente, viitoare, istorice și eshatologice, lucruri despre care vom vorbi în lucrare. Cel mai important lucru pe care îl amintim este că *Împărăția* și *Biserica* se întâlnesc și în punctul lor comun amândouă se bazează pe prezența reală și activă/vie a lui Hristos în ele. În acest raționament *mântuirea* poate fi numită *creație nouă*. Această *nouă creație* culminează în întemeierea și în devenirea *Bisericii*, până la împlinirea sa eshatologică în *Împărăția Cerurilor*.

Capitolul V. Începutul lucrării văzute a Bisericii la Cincizecime

Dar cel mai bine, Biserica își descoperă semnificațiile eshatologice în atributele ei, care subliniază că Biserica este a lui Hristos, și prin biserică noi suntem ai lui Hristos.

Pentru cei care n-au cunoscut pe Hristos (cei de altă credință), existența lumii are numai două etape, respectiv : 1) cea de la începutul existenței până la moarte și 2) cea de după moarte.

Fiind situată într-un viitor indefinit, când, se presupune, că majoritatea oamenilor vor fi cunoscut deja moartea, s-a conturat ideea că, *eshatologia* s-ar referi oarecum cauzal, la *viața de după moarte*, deși corect este să spunem că *eshatologia* se referă într-adevăr, la evenimente îndepărtate, pe care cei mai mulți oameni le vor cunoaște abia după ce vor muri, cu precizarea că, la momentul concret al trecerii în veșnicie, vor mai exista și oameni care nu au murit încă, și nu vor muri, fiindcă vor fi transformați și trecuți la noua realitate eshatologică. Așadar, oamenii care vor mai fi în viață trupească la a doua venire a Domnului, nu vor mai cunoaște moartea, pentru a cunoaște dreptatea lui Dumnezeu.

Tocmai pentru că lumea are o perspectivă finală eshatologică, mișcarea în timp trebuie să fie depășirea acestuia, posibilă numai în Biserică, unde timpul liturgic este timpul oportun de a fi cu Dumnezeu, și nu doar la Sfânta Liturghie, ci în întreaga ciclicitate a zilei liturgice și a anului liturgic, și, de la Cincizecime până la Parusie, suntem datori a promova soluția tuturor problemelor, în Euharistia care unifică în mod absolut umanitatea, ca Trup al lui Hristos.

Dacă acum în biserică se face cunoscută veșnicia doar creștinilor, spre viață și sfințenie, la Parusie, toți vom intra în veșnicie, fiindcă moartea, răul cel mai mare pe care l-a cunoscut Creația, va fi înlăturat, și pentru unii va începe fericirea, iar pentru alții osânda.

Despre acele timpuri Mântuitorul ne spune: „*Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului*” (Mt XXV, 13).

Dovedind solidaritate cu creația, și existența umană se împlinește, însă numai în Hristos, iar în Sfânta Liturghie, Biserica arată explicit, finalitatea hristologică a existenței umane, fiindcă nu lumea, ci „însuși Dumnezeu este moștenirea celor vrednici”, creați după chipul lui Dumnezeu, spre *asemănarea* Sfintei Treimi. Idealul *omului perfect* a existat în toate epocile istorice ale omenirii, dar astăzi s-a abdicat de la această *desăvârșire*. Omul postmodern este un om călduț, un om comod, un om voit antireligios, care sacrifică și subordonează întreaga sa existență realizării hedoniste a confortului material, și dacă va deveni religios o va face exterior, intelectual, doar ca soluție la o problemă.

Într-adevăr, creștinismul poate fi o soluție la orice problemă, dar, este o soluție personală, responsabilă și adevărată, neputând fi falsificată, căci “*Dacă nădăjduim în Hristos numai în viața aceasta suntem de plâns decât toți oamenii*” (I Co XV, 19).

În aceste condiții, Biserica este singura îndreptățită și chemată să readucă finalitatea hristologică a lumii și omenirii, ca singura finalitate posibilă, și să arate din istorie că orice tentativă umană de a construi un paradis fără Dumnezeu, începând cu turnul Babel și continuând până la globalizarea consumistă și New-age-istă este sortită eșecului.

Pornind de la mărturii avizate – părintele Stăniloae, spre exemplu, fiind conform mărturiei Pr. Dumitru Popescu, teologul cel mai mare al vremii noastre - putem aborda în mod corect și folositor legătura ce există între Creație și Eshatologie, vizibilă în desăvârșirea omului prin Biserică, iar pentru aceasta am structurat lucrarea noastră pe capitole după cum urmează:

Capitolul VI. *Eshatologia – caracterul etern al Bisericii*

În ultimul capitol din lucrare, vorbim despre *caracterul etern al Bisericii* și continuitatea acesteia în Eshaton. Începem cu *misiunea bisericii în lume*, punctăm concepția ortodoxă despre *mântuirea realizată în Biserică prin harul Sfântului Duh în credință și fapte bune*. Apoi arătăm continuitatea bisericii dincolo de istorie pe care o depășește la Parusie. Încercăm să prezentăm în continuare trecerea *de la Rai la Împărăție*, ca o împlinire a slujirii omului pentru *un cer nou și un pământ nou*, care se va săvârși după Parusie, când orice domnie, stăpânire și putere vor fi nimicite și *Dumnezeu va fi totul în toți*, și încheiem cu *Rolul Bisericii în formarea duhovnicească a omului în vremea noastră*.

„Sfârșitul” despre care vorbește doctrina creștină eshatologică nu semnifică încetarea, sau dispariția lumii, nici a timpului, ci arată, de fapt, o transformare masivă, existențială a lumii, cu încheierea unei etape și trecerea la următoarea etapă, care este ultima, și infinită, față de actualul proces suportat de Creație, potrivit Planului divin de mântuire.

Acest „sfârșit” privește *lumea* dar și *omul*, al cărui „sfârșit” este identificat prin moarte, care în Hristos a cunoscut o transformare neașteptată. Prin învierea lui Hristos ceva nou, radical, s-a întâmplat în condiția și istoria umanității, așa încât moartea și răul nu mai au putere absolută. Firea umană care aparține acum și Persoanei Fiului lui Dumnezeu este destinată gloriei eterne, iar mântuirea urmează a fi însoțită de acum în mod subiectiv de către fiecare persoană în parte, prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică.

Sfârșitul „omului și lumii” va veni, când lumea se va completa din punct de vedere spiritual în trupul lui Hristos, ca o spiritualitate unitară și armonică. Îmbinând motivele *dezvoltării* istoriei spre sfârșit cu motivul *opririi* ei când va vrea Dumnezeu, și trecerii ei în altă existență, s-ar putea spune că lumea se va „sfârși” atunci când, pe de o parte, nu vor mai crește în ea oameni care să o completeze de sus, spre a exprima vreuna din trăsăturile spiritualității lui Hristos, pe de alta, când cei ce vor apărea nu vor mai lua din ea nimic pentru a o dezvolta în cadrul ei.

Istoria nu va ajunge la sfârșit prin ea însăși, ci prin voia lui Dumnezeu, iar acest lucru se va petrece, afirmă teologia ortodoxă, atunci când continuarea istoriei ar deveni inutilă. Părinții Bisericii au afirmat că sfârșitul lumii este parte din planul lui Dumnezeu, iar planul lui Dumnezeu este întregirea Trupului Său care este Biserica. Trebuie deci să se nască și să fie aduși la existență toți cei mai înainte cunoscuți și să se plinească lumea mai presus de lume a Bisericii celor întâi-născuți, Ierusalimul întru cele cerești (Evr XII, 22 - 29). Atunci va fi sfârșitul și se va înfăptui plinătatea trupului lui Hristos de către cei mai dinainte rânduiți de Dumnezeu ca să fie în chipul Fiului Său (Rm VIII, 29). Aceștia sunt fiii luminii și ai zilei Lui (I Tes V, 5).

În ce privește „sfârșitul” omului, prin *moarte* fizică înțelegem sfârșitul vieții lui pământești datorită despărțirii sufletului de trup. Această despărțire se produce din cauza slăbirii și morții celulelor corpului în urma unei boli, a vieții înaintate, ori din cauza unui accident, care distruge violent funcția celulelor și locul lor din corp. Despărțirea sufletului de trup îl lipsește pe acesta de suportul lui material și pune capăt existenței pământești a omului. Omul știe că viața lui sfârșește prin *moarte*, mai devreme sau mai târziu, dar nu cunoaște *moartea* din experiență proprie, ci din experiența altora. El cunoaște *moartea* din afară, fiindcă o vede la alții, dar nu cunoaște *moartea* în sine, din interiorul său, și de aceea nu poate

da un răspuns definitiv și mulțumitor pentru toți cu privire la problema morții. Alături de *moartea fizică* există *moartea spirituală*, care înseamnă despărțirea de Dumnezeu, pe care oamenii au moștenit-o prin păcatul strămoșesc, pe care îl pot curăța prin jertfa lui Hristos, pentru a se apropia din nou de Dumnezeu.

Ca răspuns la problema „sfârșitului”, *Eshatologia* ca învățătură despre viața viitoare, când va fi realizată împlinirea, purificarea și reînnoirea *creației – lume și om, la un loc* -, nu este învățătura despre lucrurile ultime, nici măcar despre ultimul moment/stadiu al creației, ci este învățătura despre desăvârșirea și împlinirea creației, care se realizează în istorie prin evoluția teandrică a omului până la perioada veșniciei, când *Dumnezeu va fi totul în toate*.

Din interiorul istoriei și al condiției actuale a lumii se poate spune că eshatologia este partea finală a existenței creației, în sensul că această etapă finală care durează veșnic, nu mai este urmată de nici o altă etapă, și numai noi intrăm în această stare într-un mod istoric, iar după credința creștină, existența lumii are trei etape : 1) cea de la creație până la Hristos, 2) aceea în Hristos sau determinată de Hristos până la sfârșitul formei actuale a lumii și 3) cea care urmează după acest sfârșit și se cuprinde în învățătura eshatologică.

Concluzii

Așadar, fiind iubire, Dumnezeu a creat omul, ca să-și împărtășească și altcuiva iubirea, și nu Dumnezeu Tatăl, nu Dumnezeu Fiul, nici Dumnezeu Sfântul Duh, ci Sfânta Treime a vrut ca să-și împărtășească iubirea, și creându-l, a pus în om și în jurul lui tot binele.

Da, într-adevăr, din iubire, Dumnezeu l-a creat și dăruit pe om cu toate cele necesare unei existențe veșnic fericite în comuniunea cu El. Iar în atotcunoașterea Lui a pregătit și o vindecare la căderea omului, prin mântuirea săvârșită de Mântuitorul Hristos, pentru că omul născut din nou poartă firea îndumnezeită de Hristos, și pentru că El Însuși lucrează împreună cu noi îndumnezeirea noastră ca persoane, iar la temelia creației nevăzute și văzute stă iubirea, fiindcă Dumnezeu este iubire, și Chipul lui Dumnezeu împreună cu asemănarea dăruite de divinitate se leagă tot de iubire, ca virtute creștină supremă.

Iar dacă primul om – Adam, a fost creat după Chipul și spre asemănarea cu Dumnezeu, al doilea om – Hristos, a fost însuși Chipul lui Dumnezeu, având și asemănarea cu Dumnezeu, iar acum, noi, putem primi refacerea Chipului în Hristos, și trăind în El viața veșnică, să ne desăvârșim asemănarea cu Dumnezeu.

Și într-adevăr, odată cu omul-Dumnezeu-Hristos, a venit în existență primul om adevărat, cu totul desăvârșit, și datorită faptului că Dumnezeu S-a arătat pe Sine Însuși prin Întrupare, Îl putem cunoaște pe Dumnezeu, putem ajunge la asemănarea cu El, la

îndumnezeire. Ca urmare a Întrupării Fiului lui Dumnezeu și uniunii ipostatice din Persoana lui Hristos, omul, prin har, unește în ipostasa sa creată ceea ce este dumnezeiesc și omenesc, după chipul lui Hristos, și astfel ajunge un Dumnezeu creat, Dumnezeu după har.

Creându-l din iubire, Dumnezeu, a pus în om și în jurul lui tot binele. Nu l-a întrebat dacă voiește, sau nu, să fie creat, pentru că trebuia mai întâi să existe, ca să poată fi întrebat, dar, această creație prin voia lui Dumnezeu, nu a fost nicidecum o condamnare a omului la existență, deoarece Dumnezeu i-a dat omului și înzestrarea, și libertatea și învățătura potrivită, alături de tot ce este mai bun-lumea și Paradisul-, inclusiv posibilitatea să se adâncească în bucuria acestuia. Iar, cine acuză pe Dumnezeu pentru libertatea care a făcut posibile suferințe, lipsuri, și alte răutăți din existența noastră, este cel puțin nedrept, fiindcă uită, că după creație, Dumnezeu ne-a întrebat întotdeauna, înainte de a face orice lucru, și doar alegerea noastră a produs o realitate sau alta, iar Dumnezeu trebuia să creeze alternative, adică și fericire și suferință, pentru răspunsul fapturii la creație, adică și celor care iubesc și primesc existența, dar și celor care nu iubesc și nu primesc existența.

Folosind darurile lui Dumnezeu, omul a demonstrat că vrea să existe, dar, totodată, că nu este conștient de consecințele actelor lui. Iată de ce, pentru orice act din viitor omul va fi încercat.

Dar, Mântuitorul nu este numai Logos Răscumpărător, ci Logos Creator și Pantocrator sau Împărat al lumii, căci opera Sa se adresează omului și întregului cosmos, cu care se află în strânsă relație, atât pentru faptul că omul nu poate trăi fără cosmos, cât și datorită faptului că este mijloc de dialog între om și Dumnezeu, iar cosmosul își arată legătura cu omul fiindcă “împreună suspină și împreună are dureri până acum, așteptând izbăvirea din robia stricăciunii, ca să se bucure de libertatea mării fiilor lui Dumnezeu ” (Rm VIII, 21 - 22).

Asemenea îngerilor oamenii au o slujire preoțească, dar, pentru a ajunge la nivelul chemării preoțești a îngerilor, ființele umane trebuie să practice continuu o slujire cuvenită lor ca preoți în cadrul creațiunii cosmice a lucrurilor și animalelor, și omul o realizează în măsura în care descoperă rațiunile nevăzute ale lucrurilor și le face să devină eficiente în conținutul lor adevărat, în creația văzută. Prin darurile cu care făptura umană este înzestrată, prin creație, toți oamenii sunt preoți, chemați să transfigureze aspectul sensibil al creațiunii cosmice, făcând să se vadă tot mai clar Dumnezeu, ca Cel în care toți și toate au să se unească.

Iar destinul comun al omului și al cosmosului este relevat cu mare acuitate în traseul unificării întregii creații, mai întâi în ea însăși, apoi cu neCreatul, iar în acest traseu dinamic și complex al unificării, fiind un inel de legătură cu toate părțile realității, omul își afirmă

vocația nu doar pentru faptul că recapitulează în el elementele creației, ci și datorită medierii între cosmos și Dumnezeu, ca preot al cosmosului, cu menirea de a introduce și menține în act, ordinea divină a existenței și de a se ridica pe sine, împreună cu tot cosmosul transfigurat către Dumnezeu.

Prin cădere, omul a pierdut această demnitate, dar ea i-a fost redată odată cu răscumpărarea omului în Hristos Mântuitorul nostru însă nu numai ca ipostas uman, ci mai ales în modul suprem al Cuvântului, ca Fiu al lui Dumnezeu, omul este pe deplin un Preot al întregii creații. Odată cu împărtășirea cu Sfintele Taine, „în Hristos”, devenind trup în „Trupul lui Hristos”, creștinul este investit cu harul de a fi și de a acționa, precum Iisus Hristos, drept preot al creației.

Și fiind omul creat ca preot, și dăruit cu Raiul ca Biserică, și Lumea ca împărăție, a căzut în păcat. Ispitit, e drept, dar, a căzut, și a ieșit din comuniunea cu Dumnezeu.

Chiar dacă lui Adam, Dumnezeu i-a dat Chipul Său, Duhul Sfânt, conștiință, libertate și învățătura să nu mănânce din pomul cunoștinței binelui și răului, (fiindcă altfel va muri), totuși Adam a ales ca să mănânce. E drept, ispitit, dar liber. Neștiind complet ce înseamnă alegerea lui, sau, poate încercând să înșele un pic pe Dumnezeu, dar, încă o dată, LIBER.

Raiul este prima demonstrație materială a iubirii divine și totodată expresia cea mai clară a îndumnezeirii pentru care a fost creată lumea și omul, fiind în același timp un loc, o stare și o relație de comuniune între făpturi cu atribute speciale – oamenii, și îngerii -, și între acestea cu Dumnezeu.

Însă după căderea în păcat, comunicarea lui Dumnezeu cu omul, se schimbă esențial, devine simbolică și rațională, raționalitatea intrinsecă a creației fiind mediul prin care Cuvântul interpelează conștiința omenească, ceea ce nu este împotriva firii creației și omului, iar, în ciuda stricăciunii introdusă prin păcat, Dumnezeu păstrează raționalitatea lumii, de dragul omului, în care, de altfel, își găsește punctul culminant, rămânând ca responsabilitate a omului, să descopere noi sensuri sau înțelesuri în lucruri, iar făptura umană, capabilă să conștientizeze raționalitatea creației primește, odată cu capacitatea de înțelegere, și responsabilitatea pentru împlinirea scopului creației.

Ca imagini ale rațiunilor divine, lucrurile, nu trebuie înjosite printr-o înțelegere și folosire murdară și producătoare de vrajbă. Iar aceasta o putem face când nu ne robim în chip pătimăș lor, ci vedem în ele sensul lor divin, promovator de comuniune.

De aceea, fără să impună omului, nici ascultare, nici iubire, doar pentru că l-a adus la existență, Dumnezeu i-a dăruit omului rațiune, libertate, conștiință morală și încă alte daruri, iar pentru a limita distrugerea căderii în păcat a îngăduit până la o vreme Raiul, (păstrându-l

pentru om), și l-a îmbrăcat pe om cu ”haine de piele” (Fc III, 21), încât a fost drept ca de atunci omul să demonstreze folosirea bună pentru toate darurile de la Dumnezeu.

Dacă prin Rai Dumnezeu ni se descoperă din iubire, ca iubire, iar existența lui demonstrează faptul, că, iubirea pe care Dumnezeu ne-o dăruiește, poate fi primită liber, trebuie să înțelegem, că iadul există, tot așa, din iubirea lui Dumnezeu, care nu se impune, ci se oferă, și iadul demonstrează cel mai clar, că orice creatură rațională poate să refuze iubirea lui Dumnezeu și să aleagă singurătatea, ceea ce implică evident o separare deplină, de cei care îl aleg pe Dumnezeu.

Fiind izgoniți din Rai, însă necăjiți pentru greșeala lor, oamenii au găsit potrivit să consacre în locul Raiului, un alt spațiu sacru, care să fie scos din uzul comun, un spațiu dedicat întâlnirii cu Dumnezeu, un spațiu care să poarte numai amprenta prezenței lui Dumnezeu, adică un spațiu în care voința lui Dumnezeu să fie suverană (stâlpii și idoli păgâni, cortul mărturiei, templul lui Solomon, iar apoi bisericile creștine). În toate aceste spații prezența divinității trebuia simțită mai accentuat, și chiar dacă, în realitate întreaga creație este locaș al prezenței lui Dumnezeu, numai, Biserica reprezintă un spațiu sacru, un spațiu eshatologic, spațiul lumii viitoare, prezent încă de acum, în lumea aceasta.

Așadar, potrivit făgăduinței, Dumnezeu, tot din iubire pentru oameni, a mântuit și ridicat omul din limitările biologicului, înapoi la condiția paradisiacă, prin jertfa lui Hristos săvârșită ”la plinirea vremii”, dar și mai mult, a scos omul din condiția istorică și l-a re-adus în eshatonul pentru care l-a creat, deoarece condiția biologică și istorică este caracteristică materiei neînsuflețite, dar nu și omului, care are suflet, pentru a se înrudi cu Dumnezeu, prin participare, căci fiind creat de Dumnezeu în calitatea de chip al Său, omul este menit să se ridice la asemănarea cu Ziditorul său, prin dialogul iubirii reciproce.

Slăbit în Adam prin cădere, ”Chipul dumnezeiesc” al omului a fost restabilit de Hristos, iar omul născut din nou, a recăpătat posibilitatea împlinirii menirii sale prin chiar : ”chipul nemuritor al lui Dumnezeu în om” și mântuirea obiectivă adusă de Fiul lui Dumnezeu Întrupat.

Dăruită omului ca potențialitate a Chipului, nemurirea devine efectivă în Hristos, sau în afară de Hristos, deci tot în strânsă legătură cu Hristos, iar într-o exprimare concisă nemurirea în afară de Hristos este luciferică fiind robia înveșnicită a păcatului, iar nemurirea în Hristos este iubirea creștină înveșnicită prin libertatea harului.

Așadar, măreția omului creat după Chipul lui Dumnezeu, rezidă în menirea lui – îndumnezeirea -, exprimată în Sfânta Scriptură prin atributul Asemănării, pe care Sfinții

Părinți o înțeleg ca unire maximă a omului cu Dumnezeu, sau ca ajungere la Modelul sau Arhetipul absolut, Hristos Chipul Tatălui, fără confundarea cu Acesta.

Înțelegem în cele din urmă, că Dumnezeu a creat Universul pentru om, și tot pentru om a creat Biserica, fiindcă biserica este de la început alături de om, în planul cel dintâi, ca singura realitate prin care se face posibilă comuniunea dintre Om, Creație și Dumnezeu, așa cum era ea în Rai, cu deosebirea că în Raiul Bisericii nu mai există un șarpe amăgitor, ci un Hristos Mântuitor, nu mai este nici o Evă amăgitoare, ci ascultarea creștinilor, asemenea cu ascultarea Bunevestiri de către Sfânta Fecioară Maria, și Sfântul Duh care îl înalță pe fiecare om născut din nou. Iar dacă aici pe pământ în Biserica luptătoare, creștinii mai sunt ispitiți și încercați prin amăgirile satanei, în Biserica triumfătoare, creștinii din cer s-au separat definitiv de orice slăbiciune, înșelare și lipsă, deoarece Hristos a învins și înlăturat definitiv răul și păcatul, iar în El trăiește și biserica luptătoare și biserica triumfătoare.

Ca temple ale Duhului Sfânt, creștinii formează Trupul mântuitor al Fiului lui Dumnezeu care adună templele luptătoare ale oamenilor. Dar, ca trup al Mântuitorului Biserica este veșnică, și este veșnică de la creație, prin Planul veșnic al Sfintei Treimi. Și fiind Biserica trupul Mântuitorului, toți creștinii primesc veșnicia Lui în dar; este nevoie doar să își împrăzieze consecințele răscumpărării săvârșite de Hristos, prin diferitele slujiri din Biserică.

Semănată ca trup al omului integral – Adam -, adică familie, conceptul de Biserică a fost preînchipuit de Creație, și concretizat în Raiul care urma să devină o Împărăție. Pentru că omul a fost creat ca să fie Împărat, adică o persoană asemenea cu Dumnezeu.

Dar omul a căzut în păcat și demnitatea regală i-a fost amânată, fiindcă a vrut să aibă această demnitate înainte de vreme, adică înainte să-i ofere Dumnezeu aceasta.

Și Dumnezeu l-a îngăduit, din iubire, dar i-a promis omului că la ”plinirea vremii” îi va trimite un Arhiereu, Mântuitor și Judecător, iar dacă va crede în El, va primi Duhul Sfânt și demnitatea pentru care a fost creat, iar în veacul următor viața veșnică și ca daruri : „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-l iubesc pe El” (I Co II, 9).

Astfel, Dumnezeu n-a lăsat pe om să piară, fiindcă este făptura Sa, ci a trimis pe Fiul Său, din iubire față de lume, ca să-l izbăvească pe om din moarte.

Asumând natura umană, El ne-a făcut cunoscut că originea și scopul mișcării noastre este El Însuși, iar în virtutea unirii Sale ca om cu noi, Hristos ne unește cu Sine însuși și între noi, dacă voim, conducându-ne la aceeași țință, la care El a condus umanitatea Sa, adică la țința la care a voit Dumnezeu dintru început să ne conducă prin mișcarea imprimată în noi din

creațiune. În felul acesta, prin îndumnezeirea săvârșită asupra firii umane Hristos a împlinit ceea ce era chemat Adam să realizeze, dacă nu cădea în păcat, de aceea, se și adaugă la numele Mântuitorului expresia "Al doilea Adam".

Prin Întrupare Hristos a creat Biserica, adică Trupul spiritual al lui Hristos, ca extensiune omenească a trupului omenesc al lui Hristos Cel Întrupat, și instrument prin care Dumnezeu restaurează toate creaturile.

Biserica ortodoxă învață despre neputința omului de a se mântui singur, adică numai prin puterile proprii, Biserica însăși fiind necesară pentru îndumnezeirea omului și a lumii fiindcă este Trupul Mântuitorului care unește în Sine îndumnezeind prin Duhul Sfânt toate mădularele muritoare în Adam.

Lucrarea Sfintei Treimi asupra noastră are loc prin Hristos, în cadrul Bisericii, fiindcă este plină de energiile dumnezeiești necreate și sfințitoare, și tot din acest motiv ne mântuim în har, prin credință și fapte bune, adică în Biserică, fiindcă și harul, și credința și faptele bune au valoare mântuitoare dar, numai prin Biserică, adică în Hristos.

În esență, Biserica este trăirea comună a credincioșilor cu Sfânta Treime, participarea lor în comun la viața lui Dumnezeu, o societate a persoanelor umane cu persoanele divine, ca extensiune a vieții divine în persoanele umane, un instrument prin care Dumnezeu restaurează toate creaturile, numită prin Sf. Apostol Pavel, Trupul Mântuitorului, adică Biserica, o comunitate și o comuniune a credincioșilor din fiecare timp cu El, și nava care poartă omul spre Împărăția lui Dumnezeu, care va fi deplină abia de la Parusie, după ce prin Duhul Sfânt, de la Cincizecime până în veșnicie, fiecare credincios poate trăi în comuniune cu Hristos, prin Tainele Bisericii, ca o arvună a Împărăției.

Fiind o realitate teandrică, adică o taină, ce nu poate fi niciodată, cuprinsă complet într-o definiție, Sfântul Apostol Pavel și Sfinții Părinți ai ortodoxiei, au căutat pentru rațiuni pedagogice, măcar să sugereze caracterul Bisericii prin imagini, care schițează ca într-o icoană Biserica, iar în Biserică, simbolul cel mai utilizat pentru a caracteriza însăși Biserica este Sfânta Fecioară Maria, deoarece Biserica este Trupul lui Hristos, iar Sfânta Fecioară Maria fiind Mama lui Iisus Hristos, Domnul și Mântuitorul nostru, este totodată, mama și tipul Bisericii, și dacă nu pentru toți creștinii, cel puțin în biserica ortodoxă, Maica Domnului nu este doar un simbol, ci o personificare a Bisericii, care își întinde din altar mâinile „rugătoare” către Dumnezeu Pantocrator.

Și așa cum în Sfânta Fecioară Maria, de atributul născătoare de Dumnezeu se înlănțuiește imediat atributul de pururea fecioară, și Biserica, după “căsătoria” cu Hristos, se va afla până la Parusie în “sarcină” și va naște copiii împărăției, rămânând pururea ”fecioară”

iar “pruncul” sau “pruncii” sunt întreaga mulțime a creștinilor care au primit mântuirea pe acest pământ.

De la Cincizecime, după ce Fiul Omului a învins moartea, oamenii intră în comuniunea Bisericii, ca Trup al Mântuitorului, primind învierea spirituală care se săvârșește în tainele, ierurgiile și celelalte slujiri ale Bisericii, și urmând Lui ființa noastră rămâne stricăcioasă după Botez, dar nu ca o osândă, ci ca un mijloc de osândire și desființare a păcatului, prin împreună-lucrarea cu harul divin pe care l-am primit.

Dacă până la Cincizecime cu deosebire Hristos a lucrat în mod nevăzut pentru unitatea și îndumnezeirea omului și a lumii, de la Cincizecime, toată lucrarea mântuitoare a devenit teandrică, adică nevăzută și văzută, fiindcă s-a dezvăluit dar, nu complet și rămâne o taină chiar și pentru îngeri.

Așadar, prin puterea Duhului Sfânt și în biserică oamenii sfințesc lumea și împreună sunt adăugați la comuniunea iubirii, în sfințenia primită prin Sfintele Taine și dezvoltată cu asceză, și faptele bune ale credinței, în sobornicitatea bisericii, cu succesiunea și tradiția apostolică în numele Sfintei Treimi.

Participarea la Trupul lui Hristos, care e Biserica, se face prin Sfântul Duh, căci „Noi toți, în adevăr, am fost botezați într-un singur Duh, ca să alcătuim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie slobozi; și toți am fost adăpați dintr-un singur Duh” (I Co XII, 13), iar unitatea Bisericii constă în „păstrarea Duhului în legătura păcii” (Ef IV, 3), și se exprimă, prin unitatea de credință - în aceeași mărturisire și în aceeași predicare nealterată a adevărului creștin -, prin unitatea de cult cu participarea la aceleași Taine, precum și prin unitatea comunității eclesiastice și de conducere.

Pentru toate acestea, Hristos a iubit Biserica și ”pe Sine S’a dat pentru ea, ca s’o sfințească, curățind-o prin baie de apă întru cuvânt, ca s’o înfățișeze Sieși Biserică slăvită, fără să aibă pată sau crețuri sau altceva de acest fel, ci să fie sfântă și fără prihană”. (Ef V, 25 - 27), pentru că, Mântuitorul îi vrea pe oameni în Biserică pentru veșnicie, după cum îi dezvăluie Sfântului Apostol Petru : ”... pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui”. (Mt XVI, 18), căci ”la nașterea din nou a lumii, când Fiul Omului va ședea pe tronul slavei Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece tronuri, judecând pe cele douăsprezece seminții ale lui Israel.” (Mt XIX, 28).

Și nu numai aceasta, dar Mântuitorul ne învață să câștigăm desăvârșirea și viața veșnică : ”Și iată, un tânăr a venit la El și I-a zis: „Învățătorule bun, ce bine să fac ca să am viața veșnică?” Iar El a zis: „De ce-Mi spui bun? Nimeni nu este bun, decât numai Unul Dumnezeu. Iar dacă vrei să intri în Viață, păzește poruncile. (...) Dacă vrei să fii desăvârșit,

du-te, vinde-ți averile, dă-le săracilor și vei avea comoară în cer; și vino de-Mi urmează Mie”. (Mt XIX, 16 - 17, 19).

Ori tocmai pentru această ”urmare” a Lui, ne cere Hristos credință, fiindcă trebuie să avem încredere în El, deoarece a murit ca om, dar, fără păcat, a înviat, ca Dumnezeu, cu toată puterea în cer și pe pământ, și va fi cu noi până la sfârșitul veacului, dar, în toate, Mântuitorul a făcut și face, voia Tatălui Care L-a trimis : ”Că într’atât a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, pentru ca tot cel ce crede într’Însul să nu piară, ci să aibă viața veșnică. Că Dumnezeu nu L-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci pentru ca lumea să se mântuiască printr’Însul. Cel ce crede într’Însul nu este judecat, dar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unul-Născut, Fiul lui Dumnezeu. Iar judecata, aceasta este: că Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina, fiindcă faptele lor erau rele. Că tot cel ce face rele urăște Lumina și nu vine la lumină, pentru ca să nu i se vădească faptele; dar cel ce face adevărul vine la Lumină, pentru ca faptele lui să se arate că întru Dumnezeu sunt săvârșite”. (In III, 16 - 21).

În cele din urmă, Evanghelia, sau Vestea bună adusă de Mântuitorul Iisus este nu numai că toți vom fi înviați, fiindcă moartea a fost învinsă, cât mai ales, că după ce vom fi înviați, putem fi și mântuiți (Ef I, 13), adică, de înviat cu toți vom fi înviați, însă, cei credincioși lui Hristos și îndreptați vor fi înviați la fericire veșnică, iar cei înrăiți vor fi înviați la osândă; prin urmare, hotărârea pe care o luăm în privința chemării lui Hristos-să Îl primim, să Îl nesocotim sau să ne lepădăm de El- ne va duce la petrecerea veșniciei cu Dumnezeu în împărăția cerurilor, sau fără El în iad.

Iar, dacă pentru un necredincios, ”sfârșitul lumii” poate însemna neființa, nimicirea, catastrofa, pentru creștin ”sfârșitul lumii” înseamnă începutul veșniciei, inaugurarea unei vieți desăvârșite prin venirea Împărăției lui Dumnezeu, pentru fiecare dintre noi personal.

Dar nu numai omul trebuie să se nască din nou ca să învie la Parusie, ci și lumea se va naște din nou, iar doctrina despre învierea morților și înnoirea lumii, se bazează pe făgăduința și așteptarea celei de a doua veniri a Domnului, când biserica va ieși din istorie.

Odată cu Parusia, aspectul actual al lumii se va sfârși și va începe o lume nouă, un „cer nou și un pământ nou” (Ap XXI, 1). Aceasta va marca începutul deplinătății veacului ce va să fie, al eternității, când se va inaugura pe acest pământ înnoit „împărăția cea fără de sfârșit” a lui Hristos, și „împărăția harului” se va transforma astfel în „împărăția slavei”.

Mântuitorul a lăsat data și circumstanțele revenirii Sale pline de slavă într-un mister de nepătruns. Ceea ce El a voit să ne descopere cu anticipație, au fost doar unele indicații generale cu privire la câteva din semnele premergătoare celei de a doua Veniri a Sa. Pentru

creștin, însă esențialul în această problemă nu este data Parusiei, ci sânguința creștinească de a vieții astfel încât neașteptata ei izbucnire în istoria vieții vremelnice să nu-l afle nepregătit

Încă înainte de Creație, ținta, rostul și explicația tuturor actelor săvârșite pentru mântuirea făpturii sunt rânduite spre comuniunea în iubire cu Dumnezeu, atât de complet descrisă prin expresia : ”pentru ca Dumnezeu să fie totul în toate” (I Co XV, 28).

Faptul că Dumnezeu va fi totul în toate, nu înseamnă că natura lui Dumnezeu se va uni cu natura omului – nici măcar transfigurată -, în împărăție, fiindcă nici o făptură nu se unește cu Dumnezeu prin ființă, ci ”unirea” se petrece în energiile necreate, prin care Dumnezeu este prezent în făptură, dar făptura nu este prezentă în Dumnezeu. De aceea, o exprimare corectă va fi cum spune părintele Cleopa după Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin : ”Dumnezeu este totul într-o toate și într-o nimenea nimic”, și este totul într-o toate ca și Creator, dar, într-o nimenea nimic, după ființă.

Atunci ”El va da împărăția în mâinile lui Dumnezeu Tatăl, după ce va fi nimicit orice domnie, orice stăpânire și orice putere” (cf. I Co XV, 24 - 26), și Dumnezeu va cuprinde totul în iubirea Lui, (I Co XV, 28), iar cele create de Dumnezeu, în frunte cu omul, încununat cu îndumnezeirea, vor ajunge la scopul lor final, viața cea veșnică din împărăția cerească.

Ca oameni suntem chemați la îndumnezeire, adică să devenim dumnezei prin participare, dar aceasta este o lucrare nu doar umană, ci teandrică : este o creștere spirituală din interior prin purificare și asceză, dar, este și un adaos de putere din afară, prin înțelepciunea de la Dumnezeu și prin Duhul Sfânt: ”Duhul vine în ajutorul slăbiciunii noastre...” (Rm VIII, 26).

Și este nevoie ca omul să se formeze duhovnicește întrucât omul trebuie încercat înainte de a primi darul mântuirii. Sfinții Părinți spun că nu se cuvenea omului să dobândească raiul neîncercat, și dăruindu-ne libertatea, Dumnezeu nu ne-a predispus păcatului, fiindcă ne-a pus implicit întrebarea, pe care am fi cerut-o înainte de creație : ”dacă vrem să existăm”, iar asta înseamnă : Dacă vrem ”să fim vii, cu El”, sau, dacă alegem ”să nu existăm” și asta înseamnă ”să fim morți, cu diavolul”; totodată, ne-a dat întotdeauna și învățătura potrivită despre ce înseamnă alegerile noastre, căci, prin libertate Dumnezeu, ne-a dăruit, nu suferința și posibilitatea căderii, ci posibilitatea să alegem ”dacă” și ”cum” existăm.

Dacă primul Adam a ales greșit și a fost izgonit din Rai, noi putem să alegem încă o dată, liber, în cunoștință de cauză, prin victoria deja câștigată de Mântuitorul, însă de data aceasta, alegem dacă să intrăm în fericirea veșnică din împărăția cerurilor. În mod practic ispititorul este deja învins, dar, oamenii care se nasc trebuie să afle și ei acest adevăr și să îl primească în mod mântuitor. Pentru această slujire Mântuitorul a dăruit cu tot ce este necesar

Sfânta Biserică, și lucrează pentru a actualiza în fiecare credincios actele mântuirii săvârșite de El, pentru nașterea din nou a creștinilor spre îndumnezeire, construind caractere puternice persoanelor pe care le-a primit în biserică, și desființând astfel înșelăciunile satanei, singurele care îi mai pot îndepărta pe oameni de mântuire.

Și chiar dacă lumea de astăzi a pierdut legătura cu Sfânta Treime, ca model și ca putere prin care putea realiza adevărata umanitate, dar și cu chipul omului deplin, divino-uman, realizat în Hristos, iar, ce este și mai grav, a pierdut o dată cu aceste modele, și idealul creștin al desăvârșirii personale în comuniunea interpersonală, pe verticală - cu Dumnezeu, și pe orizontală - cu semenii și lumea, dar toate acestea pot fi refăcute prin Biserică, dacă lucrează cu și mai multă râvnă la formarea duhovnicească a omului din vremea noastră.

Concluzia finală este că învățăturile Sfintei Scripturi, în tâlcuirea Sfinților Părinți, cu referire la Om, Biserică, Lume, Creație, Istorie, și Eshatologie sunt actuale, necesare și suficiente pentru timpul nostru susținând și confirmând practica Sfintei noastre Biserici și totodată răspunzând problemelor esențiale din Antropologia, Ecclesiologia și Eshatologia modernă legate de credință, biserică, mântuire, moarte, viața veșnică, judecata particulară și universală.

BIBLIOGRAFIE

- Biblia sau Sfânta Scriptura*, EIBMBOR, București, 2006;
- Septuaginta*, vol. 1, *Geneza. Exodul. Leviticul. Numerii. Deuteronomul*, Colegiul Noua Europă/Polirom, București/Iași, 2004.
- La Sainte Bible - Commentée d' Après La Vulgate et Les Textes Originaux*, par prêtre L. – Cl., Fillion, Tome I, Troisième édition, Paris, 1899.
- La Sainte Bible avec commentaire*, par l'Abbé J.-A. Petit, Tome I, *Genèse - Exode*, Arras, Sueur-Charruey, imprime Libraire-Editeur, 1889.

Lucrări patristice :

- Abbe J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus: Series graeca*, Paris 1857 - 87, 161 vols.
- Idem, *Patrologiae cursus completus: Series latina*, Paris 1844 - 1864, 221 vols.
- Atenagora Atenianul, în *Apologeti de limbă greacă*, din col. PSB 2, EIBMBOR, București, 1980.
- Avva Dorotei, *Învățăături*, în *Filocalia*, vol. IX, trad., introd. și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 1980.
- Clement Alexandrinul, în *Scrieri I*, în col. PSB, vol. 4, trad. introd. Note și indici de Pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1982.
- Clement Romanul, *Epistola I către Corinteni*, Ed. Joseph A. Fischer, *Die apostolischen Väter*, München, 1959.
- Diadoh al Foticeei, *Cuv. Ascetic în 100 de capete*, în *Filocalia*, vol. I, trad. Pr. Stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutul de Arte Grafice "Dacia Traiană" S.A., Sibiu, 1947, p. 364.
- Ioan Moshu, *Limonariu sau livada duhovnicească*, Alba Iulia, Editura Episcopiei Alba Iulia, 1991.
- Învățătura celor doisprezece Apostoli*, F. X. Funk, *Patres Apostolici*, vol. I, Tübingen, 1901.
- Martiriul Sf. Policarp*, Ed. G. Rauschen, *Florilegium Patristicum*, I, Bonn, 1914.
- Mărturisirea lui Dositei*. Întâia traducere românească după textul original grecesc publicat la 1690 în București. Trad. de V. Loichiță, în „Candela”, LIII-IV, 1942 - 1943, p. 173 - 256.

Origen, Scrieri alese II, PSB 7, trad. Pr. Prof. T. Bodegă, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, EIBMBOR, București, 1982.

Sf. Antonie cel Mare, în Patericul, Alba Iulia, 1994.

Tertulian, Despre suflet, în vol. : Apologeti de limbă latină, PSB 3, București, 1981.

Cărți de cult :

Aghiasmatar, EIBMBOR, București, 1976.

Carte de Tedeum, ediția 1973, EIBMBOR, București.

Ceaslov, EIBMBOR, București, 1993.

Molitfelnicul cel Mare, tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Calinic, episcopul. Argeșului, Editura Credința Strămoșească, Iași, 2010.

The Divine Liturgy of St Basil, trans. D. L. Frost (Australian Antiochian Orthodox Diocese: Sydney, 1998).

Dicționare, Enciclopedii :

Augustopoulos - Jucan, Antița, Lia Brad - Chisacof, Eugen Dobroiu, Dicționar neogrec - român, București, Ed. Dionia, 2007.

Badea, Gheorghe, Dicționar grec - român și român - grec al Celor Trei Sfinte și Dumnezeuiești Liturghii, Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Ed. Doxologia, Iași, 2009, (2012).

Bailly, A., Dictionnaire grec - français, Librairie Hachette, Paris, 1935.

Bărnăț, Daniel, Emeric Hubert, Jozsef Kovacs, Dicționar Grec - Român pentru studiul cuvintelor Noului Testament, Editura Teologos, Cluj - Napoca, 1999.

Brașiște Pr. Prof. Dr. Ene, și Prof. Ecaterina Brașiște, Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase, Ed. Diecezană, Caransebeș, 2001.

Bria, Pr. Prof. Dr. Ion, Dicționar de Teologie Ortodoxă A - Z, ed. a II-a, EIBMBOR, București, 1994.

Bromiley, Geoffrey W., et all, (ed.), The International Standard Bible Encyclopedia, rev. ed. [ISBE] (Grand Rapids: Eerdmans, 1982), vol. 2; 1988, vol. 4.

Brown, Colin, (ed.), New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis, Zondervan (1986), vol. I.

Wenham, Gordon, in Word Biblical Commentary. (WBC) (62 vols.) Dallas: Word Publishing, 1987.

Willem, A. VanGemeren, (Ed.), New International Dictionary of Old Testament Theology Exegesis, 5 vols, Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1997, vol. 1.

Lucrări de specialitate, manuale, tratate :

Andrutsos, Hristu, Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene, trad. de Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930.

Idem, Simbolica, Craiova, 1955.

Idem, Sistem de Morală, traducere din grecește de Dr. Ioan Lăncrănjan Prof. Ermis Mudopoluos, Sibiu, tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1947.

Bota, Ioan M., Patrologie, Editura Viața Creștină, Cluj - Napoca, 2002.

Braniște, Pr. prof. dr. Ene, Liturgica generală, EIBMBOR, București, 1985; (2002, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați).

Todoran, Pr. prof. Dr. Isidor, Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgorean, Teologie Dogmatică Ortodoxă, Manual pentru Seminariile Teologice, Editura Renașterea, Cluj - Napoca, 2000.

Vlad, Pr. lect. drd. Vasile, Teologie Morală Ortodoxă, curs manuscris, an III, partea II, Arad, 2001.

Studii și Articole :

† Teoctist, Iisus Hristos - viața lumii, în „MMS”, nr. 10 - 12/1982, p. 689 - 702;

Abrudan, Pr. Lector Dumitru, Aspecte ale antropologiei Vechiului Testament, în „Studii Teologice”, anul XXX (1978), nr. 3 - 4.

Abrudan, Pr. Prof. Dumitru, „Un capitol din Teologia biblică vechitestamentară: moartea, nemurirea sufletului, judecata și viața viitoare”, în Revista Teologică, an IV, nr. 3/1994.

Streza, IPS. Prof. Univ. Dr. Laurențiu, Simbolul liturgic în arhitectura bisericii, locaș de închinare, în Revista Teologică, nr. 2/2010.

Streza, Nicolae, Chipul și asemănarea lui Dumnezeu în om în teologia ortodoxă, în Mitropolia Ardealului, nr. 7 - 9/1977.

Streza, Pr. Asist. Dr. Liviu, Biserica, Locaș de Închinare, în rev. Ortodoxia, XXXIV (1982), nr. 4.

Idem, Dreapta Judecată, în ”Mitropolia Banatului”, XXXVI (1986), nr. 2.

- Șoptică, Ciprian Iulian, Dogma și gândirea științifică în gnoseologia lui Lucian Blaga, în Symposion. Revistă de Științe Socio-Umane, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”, Iași, tomul IX, nr. 1 (17), 2011, p. 75, 76.
- Tatu, Drd. Răzvan, Perspectivă interreligioasă asupra învățăturii despre eshatologie. Abordare ortodoxă, în „Ortodoxia”, LIX (2008), nr. 34.
- Telea, Asist. univ. dr. Marius, Dumnezeu și creația Sa. Conceptul de „diastima” în gândirea teologică a Sf. Grigorie de Nyssa, în Revista Teologică, serie nouă, an X, 2000, nr. 3 - 4.
- Teodorescu, Protos. Paisie, Maica Domnului în Acatistul Bucuria tuturor celor necăjiți, în ”Teologie și viață”, Serie nouă – Anul XIV (LXXXVIII), Nr. 1 - 6, ianuarie - iunie 2004.
- Timoceanu, Pr. V., Despre Biserică, în rev. Mitropolia Moldovei și Sucevei, (1974), nr. 3 - 4.
- Todoran, Drd. Simion, Mântuirea obiectivă după epistolele Sf. Apostol Pavel, în Studii Teologice, nr. 3 - 4, 1982.
- Todoran, Pr. Prof. Dr. Isidor, Considerații eclesiologice - întemeierea Bisericii, în rev. Mitropolia Ardealului (1958), nr. 1 - 2, pp. 98 - 103.
- Tulcan, Drd. Ioan, ”Unitatea Bisericii manifestată în unitatea de credință și în taine”, în rev. Ortodoxia, XXXIV (1982), nr. 4.
- Turcu, Pr. Ioan, Conceptul de „chip” și implicațiile lui soteriologice, în Ortodoxia, nr. 3/1959.
- Idem, Sfintele Taine și faptele bune în mântuire, în “Studii Teologice”, 1959, nr. 5 - 6.
- Varga, Cătălin, Teologia și exegeza episodului „schimbarea la față” (varianta lucanică). Τῆν βασιλείαν τοῦ θεοῦ sau Anticiparea Eshatonului,”Altarul Banatului”, Anul XXIV (LXIII), Nr. 7 - 9, iulie-septembrie 2013.
- Verzan, Pr. Dr. Sabin, Credința și faptele bune condiții ale mântuirii, în Studii teologice, nr. 9 - 10, 1954.
- Idem, Preoția ierarhică sacramentală la sfârșitul epocii apostolice, în ”S.T.”, nr. 32, 1991.
- Viezuianu, Pr. Drd. Dumitru, Moartea și învierea Mântuitorului după Epistolele pauline, în ”Studii Teologice”, XXIX (1977), nr. 9 - 10, p. 661 - 663.
- Vintilă, Pr. drd. Ovidiu, Ontologia persoanei și dinamismul sfințeniei în viața Bisericii, în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae,”Altarul Reîntregirii”, Serie nouă, Anul XII, Nr. 1, ianuarie-aprilie, 2007.
- Voicu, Diac. magistrand Constantin, Maica Domnului în teologia Sf. Ioan Damaschin, în „Mitropolia Olteniei” XIV (1962), nr. 3 - 4.

- Vornicescu, Ierom. Magistr. Nestor, Învățătura Sf. Grigorie de Nyssa despre chip și asemănare, în Studii Teologice, nr. 9 - 10.
- Zamfir, Drd. Ierom. Modest, Eclesiologia Paulină reflectată în comentariul Sf. Ioan Gură de Aur la Epistola către Efeseni, în rev. Ortodoxia, XXXIV (1982), nr. 4.
- Zăgreanu, Arhid. Prof. dr. Ioan, Câteva caractere specifice ale virtuții creștine, în „Mitropolia Ardealului”, an XI, nr. 7 - 8 / 1966.
- Zizioulas, Ioannis, mitropolit de Pergam, Timpul Liturgic – Icoană a Împărăției lui Dumnezeu, Biserica și Eshatonul, traducere din limba greacă de Sorina Munteanu, în Teologie și Viață, Serie Nouă – Anul XIV (LXXXVIII), Nr. 1 - 6, ianuarie - iunie 2004, pp. 181 - 191.

Alte lucrări :

- Abelard, Pierre, Dialog între un filosof, un iudeu și un creștin, ediție bilingvă, Ed. Polirom, 2008.
- Alexe, Pr. Conf. Ștefan, Îndumnezeirea omului la Sf. Grigorie de Nyssa (text dactilografiat), București, 1953.
- Ferenț, Pr. Prof. Dr. Eduard, Escatologia creștină, Editura Arhiepiscopiei Romano - Catolice de București, 2002.
- Firca, Iova, Cosmogonia biblică și teoriile științifice, Ed. Anastasia, București, 1998.
- Floca, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., "Sobornicitatea Bisericii", în rev. Ortodoxia, XXXIV (1982), nr. 3.
- Florea, Florin, Simbolul și icoana, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.
- Florensky, Pr. Pavel, Stâlpul și Temelia Adevărului, trad. rom. Emil Iordache, Ed. Polirom, București, 2000.
- Florovsky, Pr. Georges, Biblie, Biserică, Tradiție, trad. și prefață de Radu Teodorescu, Ed. Reîntregirea, Alba-iulia, 2006.
- Yannaras, Christos, Abecedar al credinței. Introducere în teologia ortodoxă, traducere de Pr. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 1996.
- Idem, Persoană și eros, Editura Anastasia, București, 2000.
- Zizioulas, Ioannis, mitropolit de Pergam, Creația ca Euharistie, Traducere de Caliopie Papacioc, Editura Bizantină, București – 1999.
- Idem, Euharistie, episcop, Biserică, traducere de Pr. Dr. Ioan V. Istrati și Geanina Chiriatic, Ed. Basilica, București, 2009.

Idem, Ființa eclesială, ed. Bizantină, 1996/1997.

Diferite lucrări în alte limbi :

Afanasiev, Nicholas, The Church which Presides in Love, în engleză la J. Meyendorff et al.,
The Primacy of Peter (London: The Faith Press, 1963).

Idem, Una Sancta, în „Irenikon”, nr. 36 (1963).

Barth, Karl, “The Doctrine of Creation”, Church Dogmatics, vol. 1 - 2, ed. G. W. Bromiley
and T. F. Torrance (Edinburgh: T. T. Clark, 1958/1959).

Volcov, A., Othod Vatican ot osnov hristianstva, în «Jurnal Moscovskoi Patriarhii», nr. 2
(febr), 1951.

Ware, Timothy, (Metropolitan Kallistos), The Orthodox Church, New ed. Published/Created :
London, England; New York, N.Y.: Penguin Books, c1993.

Zankov, St., Die Katholizität der Kirche, în «Omagiu închinat I. P. S. S. N. Bălan
Mitropolitul Ardealului», Sibiu 1940.

Ziziolas, Ioannis, Die Eucharistie in der neuzeitlichen orthodoxen Theologie, Die Anrufung
des Heiligen Geistes, SVTQ 1975/2.